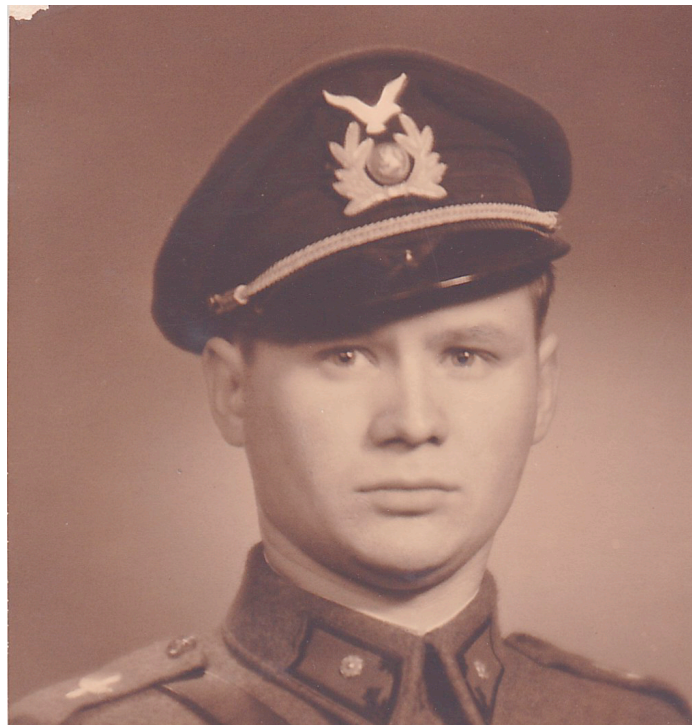

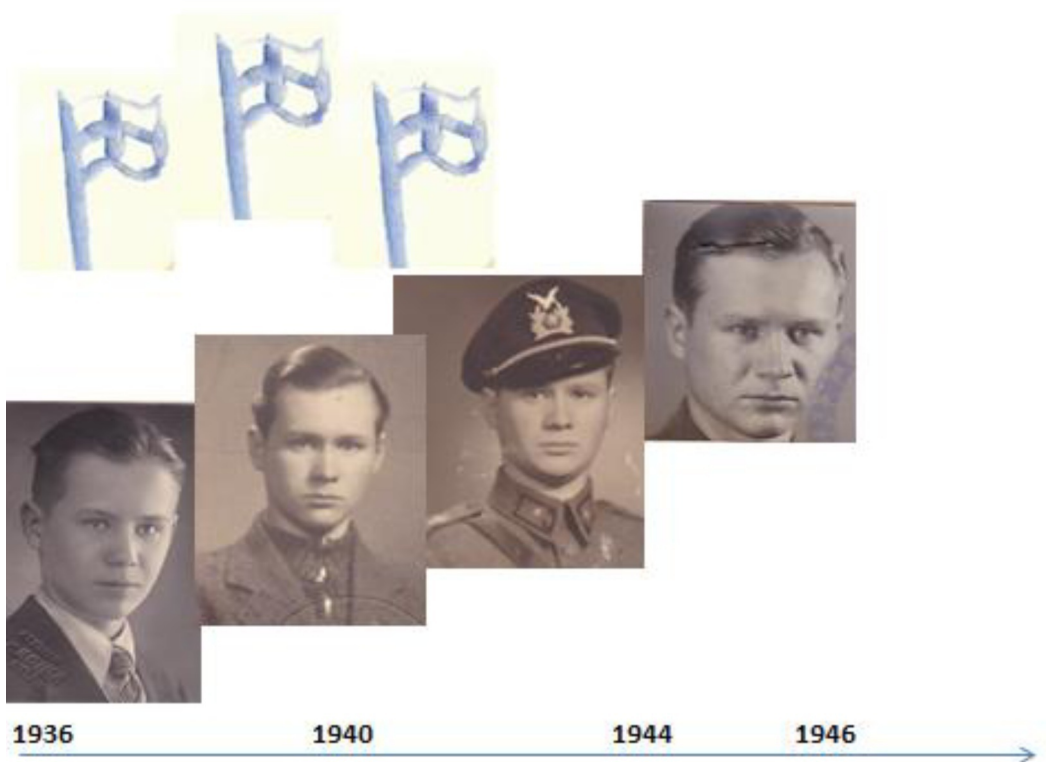
Risto Kilpi

MITÄS TÄSS', EIHÄN TÄSS'

Jorma Kilven nuoruusvuodet 30-luvulla ja sota-aikaan

"Kesällä 1945 opittua: Vara tiggare i dag, furste i morgon"

MITÄS TÄSS', EIHÄN TÄSS'

Jorma Kilven nuoruusvuodet 30-luvulla ja sota-aikaan

© 2016 Risto Kilpi

Kustantaja: BoD – Books on Demand, Helsinki, Suomi

Valmistaja: BoD – Books on Demand, Norderstedt, Saksa

ISBN: 978-952-330-599-1

Sisällysluettelo

Esipuhe	3
Varhaisnuoruus.....	5
Vanhemmat	5
Koulu.....	9
Harrastuksia.....	10
Klassisella linjalla Ressussa	11
Päiväkirja	12
1939	17
Talvisota.....	19
Linnoitustöissä Kannaksella syksyllä 1939.....	20
Talvisota lehtileikkeinä päiväkirjasta	24
1940	27
Opiskelua välirauhan aikaan.....	34
1941	37
Varusmiespalvelus sota-aikana	44
Alokasaika	44
1942, Tykkimies (ja kiväärimies) Jorma Kilpi	45
Upseerikouluun	54
1943	54
Lentosotakoulun ohjaajakurssi 6.....	60
Siikakangas	60
1944	63
Kauhava	64
Vaasa	73
Takaisin Kauhavalle, sota päättyy.....	79
Siviiliin ja uuteen aikaan	84
1945	85
Turun tie- ja vesirakennuspiiri	85
Helsingissä	95

1946	99
Lopuksi	104

MITÄS TÄSS', EIHÄN TÄSS'

Jorma Kilven nuoruusvuodet 30-luvulla ja sota-aikaan

Tämä kirja on omistettu Jorma Ilmari Kilven jälkeläisille, joita keväällä 2016 on yhteensä 26 (5+13+8).

Esipuhe

Vuoteen 1946 mennessä isäni Jorma Ilmari Kilpi (16.2.1923 – 9.11.1965) oli toiminut aktiivisesti Töölön Sinisten partiojärjestössä, julistettu ylioppilaaksi keväällä 1940 Helsingin suomalaisesta lyseosta eli Ressusta, palvellut isänmaataan jatkosodassa varusmiehenä ja reservin upseerina yhteensä yli 3 vuotta sekä aloittanut opiskelun Teknillisessä Korkeakoulussa rakennusinsinööriosastolla. Kirjassa kuvattu vuoteen 1946 ulotuva elämänvaihe on nuoren ihmisen kasvutarina viime sotien vaikeana aikana.

Isän kuoleman jälkeen löysimme hänen päiväkirjansa, joka kattaa ajan vuoden 1938 lopusta vuoden 1946 alkuun. Vaikka sotavuodet ovatkin päiväkirjassa varsin keskeisessä osassa, siinä ei keskitytä sotaan, vaan nuoren miehen elämään ja ajatuksiin noina vuosina. Isä ei puhunut lapsille sodasta, siitä syystä tämä kirja perustuu tuon päiväkirjan lisäksi erilaisiin dokumentteihin, joita Jormalta on jäänyt tai muuten löytynyt. Sota-aikaa täydentävät ennen kaikkea Jorman kirjeet äidilleen Signelle.

Tarkoitus on, että kirjassa puhuu mahdollisimman paljon Jorma Kilpi itse, päiväkirjansa ja kirjeidensä kautta. Koska aikaa on kyseisistä ajasta kulunut jo 70 – 80 vuotta, olen toimittajana taustoittanut päiväkirjassa esille tulevia tapahtumia ja henkilöitä tunnetuista lähteistä, tiedonhaussa Googlea ja Wikipediaa käyttäen. Toimittajana näkökulmani on tietenkin omanlaisensa, kun isoisän ikäisenä selvitän ja kommentoin teini-ikäisen isäni omaa kertomusta, merkintöjä ja nuoruusaikaa.

Kun päiväkirjan, kirjeet ja muut tiedon lähteet laitetaan aikajärjestykseen, niistä syntyy kokonaisuus, tarina. Tuon kokonaisuuden säilymisestä kiitos kuuluu Signe Kilvelle.

Tekstin olen jäsennellyt ajanjaksoihin seuraavasti:

- Varhaisuoruus, aika ennen päiväkirjaa. Koti, koulu ja partiotoiminta olivat tuolloin keskeisiä asioita Jorman elämässä.
- Klassisella linjalla Ressussa. Vuodet 1938-1939, päiväkirjan mukaan edeten.
- Talvisota. Päiväkirjassa on Jorma tekemä lehtileikekertomus talvisodan ajalta. Juuri ennen talvisotaa Jorma osallistui koulutovereidensa tapaan linnoitustöihin Kannaksella. Ajalta on säilynyt muutama kirje äidille.
- Opiskelua välirauhan aikaan. Jormasta tuli ylioppilas 1940, hän aloitti opiskelun matemaattisluonnontieteellisessä tiedekunnassa, rakastui ja toimi lisäksi partiojohtajana Töölön Sinisissä
- Varusmiespalvelus sota-aikana. Jorma astui vapaaehtoisena palvelukseen 1.9.1941, osallistui keväällä 1942 Suursaaren valtaukseseen, kävi tykistön AUK:n ja sen jälkeen Merisotakoulun upseerikurssi 14 (1942-1943) tulenjohtajalinjan.
- Lentosotakoulun ohjaajakurssi 6. Palveltuaan muutaman kuukauden reservin vänrikkinä Jorma hakeutui syksyllä 1943 lentosotakouluun, ehkä asemasodan-aikaiseen tapahtumattomuuteen kyllästyneenä. Vuoden koulutusjakso päättyy sodan ja lentämisen loppumiseen. Jorma pääsee siviiliin 9.11.1944.
- Siviiliin ja uuteen aikaan. Jorma siirtyy sujuvasti opiskelemaan Teknillisessä Korkeakoulussa, harjoittelee kesällä 1945 Turun tie- ja vesirakennuspiirissä sekä liittyy sosiaalidemokraattiseen puolueeseen. Vuoden 1946 kesän Jorma on töissä Tukholmassa ja vuoden 1946 aikana hän myös tapaa myös tulevan puolisonsa Sisko Laukkasen.

Koska kirjeet ja päiväkirja ovat keskeisessä asemassa, olen erottanut ne toimituksellisesta tekstistä siten, että kaikki teksti suoraan kirjeistä ja päiväkirjoista on kirjoitettu kursiivilla. Alaviitteitä olen käyttänyt runsaasti sekä tekstin täsmennyksiin että lähdeviittauksiin.

Aineistossa on paljon nimiä, joista ison osan olen heti tunnistanut tai muuten saanut selville. Osa on jäänyt osin tai kokonaan tunnistamatta. Tuo henkilönimien ja paikkojen tunnistaminen onkin ollut työläin mutta myös palkitsevin osuus toimitustyössä.

Kirkkonummella, 1.6.2016

Risto Kilpi

Varhaisnuoruus

Vanhemmat

Jorman vanhemmat, Hanna Signe Sulanen ja Väinö Verner Kilpi eli V.V. Kilpi avioituivat 8.4.1922, jolloin Signe muutti Helsinkiin. Ainakin aluksi Signe toimitti tavaransa Väinön asuntoon Laivurinrinne 2 A8, mutta aika pian osoitteeksi tuli Arkadiankatu 16 B34.

Jorma syntyi 16.2.1923 ja hänen osoitteensa on varhaislapsuudesta aina vuoteen 1937 saakka ollut tuo Arkadiankadun osoite.

Signe Sulanen oli syntynyt 2.11.1895 silloisessa Paavolan kunnassa Pohjois-Pohjanmaalla, myöhemmin Signen kotipaikka oli Kannus. Signe kirjoitti ylioppilaaksi Kokkolan Suomalaisesta Yhteiskoulusta syksyllä 1914 ja ”kirjoitettiin Helsingin Yliopiston nimikirjaan” hiukan myöhemmin samana syksynä. Signe opiskeli ilmeisesti kieliä, ainakin opintomatka Venäjälle Tveriin v 1915 on mainittu ansioluettelossa. Vuoden 1917 alusta vuoden 1922 huhtikuun loppuun Signen päätoimi oli kanslistin virka Vaasan Poliisilaitoksessa ja sivutoimena Venäjän kielen opettaminen Vaasan lyseossa.

Kuva 1. Signe Sulanen

Jorman syntymän jälkeen Signe kävi Helsingissä kansakoulunopettajien ylioppilasseminaarin (valmistunut 29.5.1925) sekä opiskeli sitten eri aineita Helsingin Yliopistossa. Signe kärsi erilaisista sairauksista, mistä syystä Jorma jäi ainoaksi lapseksi. 1930-luvulla

Signe teki pätkätöitä, mm hoiti kansakoulunopettajan sijaisuuksia. Hän sai kaupungin vakinaisen opettajan viran vasta 1947.

Signen vanhemmat, Herman August Sulanen (16.12.1853-8.10.1935) ja Hanna Sofia (1.8.1871-22.7.1938) olivat Jorman tuntemat isovanhemmat. Herman August oli rautatieläinen, ”vaunun reviisori” tai nykykielellä konduktööri.

Jorman isä, Väinö Verner oli syntynyt 31.10.1886 Taipalsaaren pitäjässä, mitä ilmeisimmin Kilpiänsaarella¹, joka siihen aikaan kuului Taipalsaareen. Vuonna 1888 Esaias Kilpiän perhe muutti Puumalaan. Perheen äiti, Amanda, kuoli synnytykseen 27.4.1894 ja isä Esaias ilmeisesti keuhkotautiin 21.3.1896: Väinö jäi täysin orvoksi 9 vuotiaana. Nuorempi veli Artturi hukkuu 9.12.1901, nuorin veli Otto Edvard oli kuollut noin 1 kk:n ikäisenä äitinsä jälkeen. Sisar Tyyne Olga Lyydia eli vanhaksi (11.5.1892-26.8.1985), hänen olemassaolonsa selvisi V.V. Kilven jälkeläisille kuitenkin vasta kuolemansa jälkeen. Väinö Verner ei kyennyt puhumaan lapsuudestaan ja tieto Esaias Kilpiän perheen katastrofista selvisi jälkipolville vasta V.V:n kuoleman jälkeen joskus keväällä 1966: V.V. Kilven arkistoista löytyi Esaiaksen jälkeen jättämä synkkä V.V:n merkinnöillä täydennetty vanha kirje. Syntymä- ja kuolemapäivämäärämerkintöjen lisäksi Väinö Verner oli kirjoittanut kaksi sanaa: ”Muisto elää!” - Jorma ei isänsä taustaa tuntenut ainakaan täysin.

Väinö Verner aloitti lehtimiesuransa Kotkan Uutisten sijais- ja aputoimittajana loka-kuussa 1905. Erinäisten vaiheiden jälkeen hän päätyi Helsingin Sanomien toimitukseen v 1911 ja toimi siellä 40 vuoden ajan toimituksen eri tehtävissä, pääasiassa kuitenkin taloustoimittajana. Ura ulottuu kolmen Erkon ajalle!² Lehtimiesuransa vuoksi Väinö Verner jätti ä-kirjaimen pois sukunimestään: V.V. Kilpi oli sopivan selkeä lehtimiehen nimeksi. Väinö Verner ei ollut ylioppilas, mutta ilmoitti suorittaneensa oppikoulun kurssit yksityisesti. Joka tapauksessa hän oli kielitaitoinen (ruotsin lisäksi saksa, ranska, englantia) ja opiskellut myös taloustieteitä.

¹ Kilpiänsaari sijaitsee Suur-Saimaalla, noin 10 km vesimatkan päässä Joutsenosta

² Tässä pitää käyttää hieman tulkintaa Aatos Erkon osalta. V.V. jäi toimittajan työstä eläkkeelle vuoden 1951 lopulla, mutta jatkoi mm Sanoma Oy:n henkilökunnan asunto-osakeyhtiön isännöitsijänä aina kuolemaansa 1965 saakka.

Kuva 2. Väinö Verner Kilpi

Perheen ainoana lapsena Jorma oli tärkeä vanhemmilleen. Perheen vieraskirjaan on 2.11.36 (V.V:n 50-vuotisjuhlien räähpiäiset, Signe täytti tuolloin 41 vuotta) kirjoitettu runomuotoinen kirjoitus, jonka viimeinen säkeistö kuuluu:

*"Toimekkaana emäntä häärää,
hän kortensa pesähän kantaa
Sama heillä on juoksun määrä:
Kaiken Jormalle tahtovat antaa,
joka suvun jatkon on taannut."*

Jorma itse kertoi myöhemmin, kuinka hänelle ostettiin polkupyörä joskus 10 vuoden ikäisenä: Jorma halusi täyskokoisen miestenpyörän, vanhemmat eivät kuitenkaan olisi sellaista ostaneet, koska se oli kovin iso miehen kokoon nähden. Jormalta pääsi itku ja niin pyörä ostettiin. Seuraus oli se, että jonkin aikaa Jorma ajoi pyörällään melko vinos-
sa asennossa, toinen jalka tangon alapuolelta! Jorma sai tahtonsa läpi, mutta ilmeisesti oppi jotakin.

Kuva 3. Jorma ja ensimmäinen pyörä

Perheeseen kuului myös läheisesti Signen sisar Saimi Sulanen (14.11.1897-9.4.1960), joka asui Kilpien kanssa jo Arkadiankadulla. Saimi toimi pitkään puolustusministeriössä apulaiskanslistina.

Kuva 4. Saimi, Signe, Väinö ja Jorma 1930 luvun alkupuolella

Kuva 5. Kesälomalla maalla

Koulu

Kuten monet lapset Töölössä aikanaan, Jorma kävi Töölön valmistavan koulun, joka tunnettiin johtajaopettajansa mukaan myös nimellä Forsbergin valmistava koulu (Vänrikki Stoolinkatu 5). Koulu ilmoittaa valmistavansa oppilaita tyttö- ja poikalyseoihin, tyttö- ja yhteiskouluihin. Koulu oli 3-luokkainen. Valmistava koulu oli yksityinen vaihtoehto kansakoululle ja tehtävänsä mukaisesti valmensi oppilaita oppikoulun pääsykokeisiin. Aikansa eliittikoulu, jossa oli lukukausimaksutkin.

Jorma kävi valmistavaa koulua 1929-1932, lukuvuodet 29-30, 30-31 ja 31-32. Koulun vuosikertomusten oppilasluetteloista löytyy monia nimiä, jotka myöhemminkin tässä tekstissä tulevat esille.

Syksyllä 1932 Jorma aloitti Ressun tai, siihen aikaan Helsingin Suomalaisen Lyseon, 1. B luokalla. Säilyneen 1. luokan kevättodistuksen mukaan edistyskeskiarvo oli tyydyttävä (7,25). Vaikeinta näyttää olleen laskuoppi ja algebra, 6. – Tuon ajan koulutodistuksissa lukee, että siinä tulee seuraavan lukukauden alussa olla ” isän tai holhoojan nimikirjoitus osoittamassa, että se on hänelle näytetty”.

Kirja on Jorma Ilmari Kilven (16.2.1923 - 9.11.1965) päiväkirjoihin ja kirjeisiin perustuva kertomus 30-luvun puolivälistä vuoteen 1946. Nuoren ihmisen kasvutarina viime sotien vaikeina aikoina. Kirjassa puhuu Jorma itse, päiväkirjansa ja kirjeidensä kautta. Kun nuo vanhat dokumentit laittaa aikajärjestykseen, niistä syntyy kertomus. Aukkopaikat voi täyttää mielikuvituksellaan.

Jorma on kasvanut Töölössä, käynyt Forsbergin valmistavan koulun ja Helsingin Suomalaisen Lyseon eli Ressun. Jorma on ollut aktiivinen partiolainen Töölön Sinisissä pian lippukunnan perustamisen jälkeen. Kouluvuodet päätti talvisota ja Jorma kuului 1940 keväällä ylioppilaaksi julistettujen joukkoon.

Jorma meni vapaaehtoisena asepalvelukseen syyskuun alussa 1941. Hän osallistui Suursaaren valtaukseseen ja kävi sen jälkeen aliupseerikurssin ja Merisotakoulun upseerikurssin 14 tulenjohtajalinjan. Ilmeisesti asemasodan tapahtumattomuuteen kyllästytynään hän hakeutui ilmavoimiin, Lentosotakoulun ohjaajakurssille 6, joka alkoi lokakuussa 1943. Ohjaajakurssi kesti vuoden ja päättyi välirauhansopimuksen estäessä lentotoiminnan. Samalla loppui Jorman lentäjän ura.

Jorma oli hyväksytty Teknilliseen Korkeakouluun syksyllä 1943 ja sodan loputtua hän on ilmeisen nopeasti päässyt kiinni opintoihinsa. Siviilin myötä siirrytään uuteen aikaan sodanjälkeisestä pula-ajasta huolimatta.

Päiväkirjan sivuilla keskeisiä asioita ovat toisaalta vapaa-aika, tytöt ja juhliminen ja toisaalta maailmankatsomukselliset pohdinnot. Eräänlaisina ratkaisuinäihin teemoihin Jorma tapaa tulevan puolisonsa Sisko Laukkasen ilmeisesti vuoden 1946 aikana - dokumentti löytyy syksyltä 1946. Jorma myös kertoo liittyneensä keväällä 1945 Sosiaalidemokraattiseen puolueeseen, sillä "täytyyhän joku harrastus olla".

